سروشت

دوو جار نایەتە کایەوە

دلێر ئەحمەد ئاکۆ
پسپۆری مۆری پەنجەو پێ

لە ژمارەی ۳۷ی گۆڤاری کاروانی ساڵی ۹۸۵ باسێکمان بڵاوکردەوە بەناوی مێژووی پەنجە مۆر ، باسی ئەم زانستیەمان کرد کە چۆن دەرکەوت و هاتەکایەوە لەلایەن زانایانو کۆلتور ناسەکانو توێژەرەوەکان . چۆن توانیان مۆری پەنجە بەشێوەیەکی زانستی پۆلین (CLASSIFICATION) بکەن بۆ بەکار هێنانی لە لایەن هەموو پۆلیسی جیهانەوەو ، چۆن ئەم زانستە بووە رێگایەکی زۆر بە نرخ و راستەقینەو تایبەتی بۆ ناسینو سزادانی تاوانباران ، هەموو دادگاکانو پیاوانی یاسا لە جیهان دانیان بەم زانستە داناوە تا دێ دنیا بەرەو پێش‌کەوتنەو تەکنۆلۆجیای نوێو بەکار هێنانی کۆمپیوتەر بەرەو پەرەسەندنەو زانست پێش دەکەوێ بۆ رازەی مرۆڤایەتی ، وە هەرچەند تاوانبارانی جیهان هەوڵ بدەن بۆ دۆزینەوەی رێگای نوێ بۆ جێبەجێ کردنی تاوانەکانیان بەرامبەر بە پیاوانی پۆلیسی جیهان (INTERNATIONAL POLICE)و زانـایـانو توێژەرەوەکان ، رێگای باشتر دەدۆزنەوە بۆ ئاشکرا کردنیان .

هەروەك ووتراوە کە «سرووشت دوو جار نایێتە کایەوە» لە سەر ئەم واتەیە وا دەردەکەوێ کە هەر شتێ لە جیهان ئەدگارو سیفەتی تایبەتی خۆی هەیە .

بۆ نموونە دوو پێنووس هەر چەند لە یەك جێگاو لە یەك کارگاو لە یەك بابەت دروست کرابێ ئەبینین بە شێوە لە یەك دەکەن بەلاّم ئەگەر هاتو بە میکرۆسکوب تەماشای گەردیلەی (MOLECULES) ووردیان بکەین ئەبینین کە جیاوازیکی زۆریان هەیە .

زانایانو توێکارکاری (ANATOMIST) ئاژەڵ پاش چەند تاقی‌کردنەوەیکی زانستی بەسەر چەند ئاژەڵێکدا وەك ئەسپو مانگاو سەگ بۆیان دەرکەوت کە لوتی سەگ لە چەندەها خانەی CELL بچوك پێك هاتووە . پاش وەرگرتنی مۆری لوتەکەوە چەند لاپی کردنی (COMPARATIVE) لە گەڵ لوتی سەگێکی تر بۆیان چەسپاندرا کە لوتی هەر سەگێ جیاوازی هەیە لە گەڵ لوتی سەگێکی تر ، وەهەر وەها بە نسبەت ئاژەڵەکانی تر . جا بۆ ئەم مەبەستە ئێستا هەندێ دەزگاکانی بەخێو کردنی سەگی پۆلیسیو بازرگانی مۆری لوتی سەگەکان تۆمار ئەکەن بۆ ناسینەوەو جیاوازی کردنەوەیان . وەك لە پێشو باسمان کرد کە مۆری پەنجە بەکەڵکترین رێگایەکی زانستیە بۆ ناسینی خاوەنەکەی چونکە مۆری هیچ کەس لە هینی کەسێکی تر ناکات وەهەر مۆرێ ئەدگارو سیفەتی تایبەتی خۆی هەیە . بۆ ئەم مەبەستە زۆرترین نەخۆشخانەکانی منالاّن لە

وولاتانی دەرەوە ریگای وەرگرتنی موری پەنجەو ناو لەپ و بنی پیی منالی تازە لە دایك بوو وەردەگرن ، مەبەستیان لەمەش ئەوەیە کە ئەگەر هاتوو ئیشکەرانی نەخۆشخانە کە منالەکەیان گۆری جا چ بە ئەنقەست یا بەکەم تەرخەمی ئەوا بە بۆنەی مۆری پەنجەو ناو لەپ و بنی پیی ئەی ناسنەوە چونکە ئەم مۆرانە لە ناو ئەوراقی منالەکە هەل ئەگیردری ، ئەمەش ریگایەکی زۆر بەنرخە بۆ ئەو دایکانەی کە لە نەخۆشخانە منالیان ئەبی و لیان ئەترسن لە گۆرینیان .

هەر وەها مۆری پەنجە یەکەم ریگایە بۆ ناسینی ئەو کەسانەی کە مردوون و تەرمەکەیان فری دراوەو هیچ کاغەزو کارتی پیناسەیان پی نیە بۆ ناسینەوەیان ، جا بە بۆنەی وەرگرتنی مۆری پەنجەیان و چەند لایی کردنەوەی لە گەل ئەو مۆرانەی کە لە پیش مردنیان وەرگیراوە ئەتوانن ناوی تەرمەکە بدۆزنەوە .

ئیستا ئیمە لە عیراق ئەم ریگایە بەکار دینین و ، توانیومانە چەندەها کەس بدۆزینەوەو تەرمەکەیان تەسلیمی خاوەنیان بکەینەوە . ئەم ریگایەش زۆر ریك و پیکەو هیچ هەلەی تیا نیە .

لە سالی ١٩٠٦ لە شاری تۆرینتۆ لە ئیتالیا کۆبوونەوەیەکی میژووی سروشتی جینائی کراو ، دانیان بەوە دانا کە ویراسەت (GINTES) هیچ کارتی کردنیکی نیە لە سەر ئەو هیلە زبرکانەی (PAPILLARY RIDGES) کە لە سەری پەنجەو ناو لەپ و بنی پیدا هەیە ، ئەمەش بەو لیکۆلینەوە دەرکەوت کە لەسەر بربرەی پینج نەوە کرا لە خیزانیکدا .

ئیستا پاش ئەوەی نیزیکەی سەد سال تیپەری بەسەر دۆزینەوەی مۆری پەنجەو بەکار هینانی لیکۆلینەوەیەکی زانستی زۆر دەکری بۆ دۆزینەوەی چەند ریگایەکی تر بۆ ناسینی تاوانباران ، تا بتوانن بە زووترین کات تاوانبار بگرن و نەهیلن لە چنگی یاسا رزگاری بی .

پیاوانی یاساو پۆلیسی هەول دەدەن کە تیپی تایبەتی ئامادەبکەن وە بە زووترین کات بگەنە شوینی تاوانبارەکان و هەول دەدەن فیری باشترین مەشقیان بکەن بۆ چۆنیەتی دواکەوتنی تاوانبارو شوین هەلگرتن بە شیوەیەکی هونەری و . ئەم تیپانەش پیك دین لە پسپۆری موری پەنجەو بزیشك و

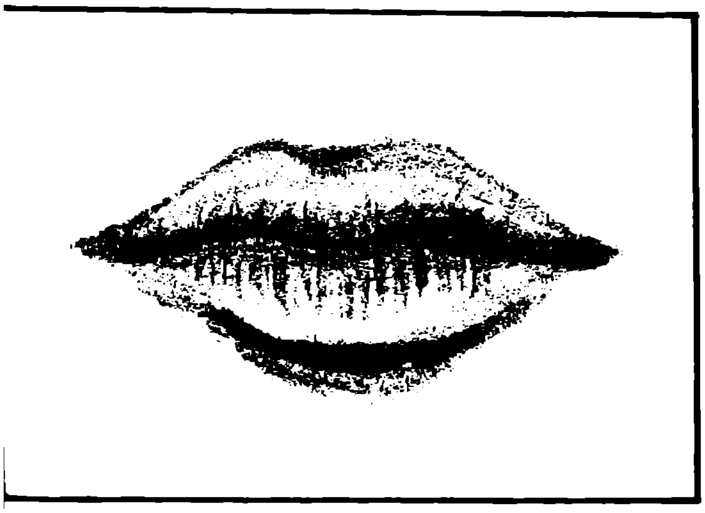

کیمیاوی‌و زانایانی تر .

وه‌له ئه‌نجامی ئه‌م هه‌وڵ‌و ته‌قه‌لایه‌دا ئیستا زۆر ڕێگای تریان دۆزیته‌وه‌و ، ئه‌یانه‌وێ به‌کاری بهێنن بۆ ئاشکرا کردنوو دوا که‌وتنی تاوانبار . ئه‌م ڕێگایانه‌ش شۆڕشێکی نوێ‌و به‌رزه له ده‌روازه‌ی جینانی بۆ نه‌هێشتنی تاوان‌و تۆقاندنی ده‌وڵه‌تان (INTERNATIONAL TERRORISM) .وه ده‌یانه‌وێ هه‌موو تاوانێك ده‌ستی به‌سه‌ردا بگرن‌و ، ده‌روازه‌یان نه‌ده‌ن ، چونکه تاوانباری ئیستا خوێنده‌وارو تێگه‌یشتووه‌و ، ره‌نگه ده‌ستی سیاسیشی هه‌بێ‌و ، زور به پوختی مه‌شق له سه‌ر جێ‌به‌جێ کردنی تاوانه‌که‌ی ده‌کا ، هه‌ندێ له‌م ڕێگایانه‌ش وه‌ك ، مۆری ده‌نگ :- بۆمان روونه که هه‌ر ده‌نگی له‌رینه‌وه‌ی (VIBRATION) تایبه‌تی خۆی هه‌یه پزیشك‌و زانایانی زانستی ده‌نگ (PHONOLOGY) پاش چه‌ند لێکۆڵینه‌وه‌و تاقی‌کردنه‌وه‌یه‌ك بۆیان ده‌رکه‌وت که هه‌ر که‌سێ هێزی ده‌نگی (PITCHES) نیشانکراوی تایبه‌تی هه‌یه که له ژێ‌یه‌کانی ده‌نگ ده‌ر ئه‌چێ وه‌ناتوانی بیگۆڕێ‌و بزری بکا له ئه‌گه‌ر چه‌ند هه‌ول‌و ته‌قه‌لا بدا . ئینجا هه‌ندێ زانایانی وولاتانی ئه‌وروپا به تایبه‌تی ئه‌له‌مانیای رۆژ ئاوا توانیان له‌رینه‌وه‌ی ده‌نگی مرۆڤ بچه‌سپێنن وه له‌سه‌ر کارتی که‌سیایه‌تی تۆماری بکه‌ن‌و وه له ئه‌رشیفی شالیاری ناو خۆ بیپارێزن . وه توانیان به بۆنه‌ی موری ده‌نگ ئه‌و مرۆڤه بدۆزنه‌وه که به‌ته‌له‌فۆن هه‌ره‌شه له خه‌ڵك ده‌کا ، وه هه‌ر وه‌ها ئه‌و که‌سانه ئاشکرا بکه‌ن که کرداری تۆقاندن (TERRORIST'S PROCESS) ده‌که‌ن . پاش ته‌له‌فۆن کردنیان .

مۆری لێو :-

ئه‌و تاقی‌کردنه‌وانه‌ی زانستی‌و کارگه‌ی کراوه‌و ئیستا که ده‌کرێ له لایه‌ن توێکارکاران‌و پسپوران وا ده‌رکه‌وت که هه‌ر لێوێ ئه‌دگارو هێڵی تایبه‌تی هه‌یه له قه‌ره‌شتینو جۆرایه‌تی پسپورانی موری په‌نجه توانیان مۆری لێو هه‌ڵ بگرن له شوێنی تاوان له‌سه‌ر

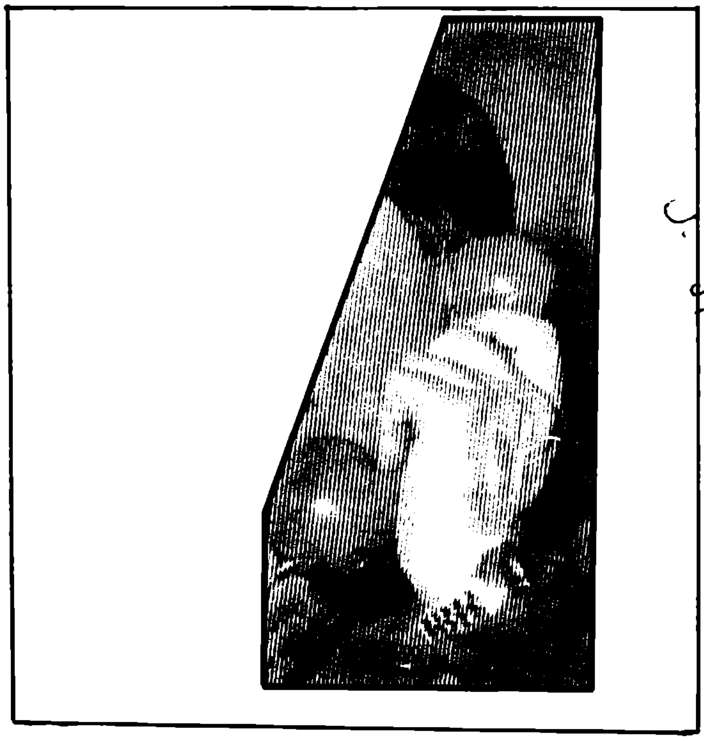

پاشماوه‌ی خواردن‌و قونکی جگه‌ره که تاوانباران به‌کاریان هێنابوو وچه‌ند لای بکه‌ن له گه‌ڵ لێوی ئه‌و که‌سانه‌ی که شکیان لی ئه‌که‌ن . توژه‌ره‌وه‌کان ته‌نگ‌و چه‌له‌مه‌ی زۆریان هه‌یه بۆ هه‌ڵگرتنی مۆری لێو به‌شێوه‌یه‌کی هونه‌ری ، به‌ڵام زانایانی ئه‌مه‌ریکاو ئه‌له‌مانیای رۆژ ئاوا به‌م دواییه وایان راگه‌یانت که توانیتیان بابه‌تێکی کیمیاوی بدۆزنه‌وه بۆ هه‌ڵگرتنی مۆری لێو به شێوه‌یه‌کی زۆر چاك‌و ئاسان .

مۆری گوێ :-

به‌کار هێنانی ئه‌م ڕێگایه که‌وته کایه‌وه پاش ماندوو بونێکی زۆر بۆ ماوه‌ی چه‌ند ساڵێك له مه‌وبه‌ر له لایه‌ن توژه‌ره‌وه‌کان . وا دیار که‌وت که هیچ شك له‌وه دانیه که تا ئیستا دوو گوێ نیه به یه‌ك بچێ له هه‌موو ئه‌دگارو سیفاتێکه‌وه وه ئه‌گه‌ر هاتو ئه‌م دوو گوێ‌یه‌ش هینی یه‌ك مرۆڤ بیت ، چونکه گوێ راست له گه‌ڵ گوێ چه‌پ جیاوازی هه‌یه . بۆ ئه‌م مه‌به‌سته تاقی‌کردنه‌وه‌یه‌کیان کرد له‌سه‌ر (٦٠٠) که‌س‌دا وه‌پاش

لێکۆڵینەوە ئەنجامێکی زۆر باش دەرکەوت‌و واچەسپاندرا کە چەتری گوێچکە لە کرکراگەی (CARTLAGE) تایبەتی پێك‌هاتووەو وە وێنەیەکی تایبەتی پێك دێنێ لە بەرزو نزم‌و قوڕتاڵی وە جیاوازی هەیە لە مرۆڤێ بۆ مرۆڤێکی تر . بەلآم تا ئێستا چەند تەنگ‌و چەڵەمەیەك ڕێگای تۆژەرەوەکانی کارگەی جنائی گرتووە ئەمیش بۆ هەڵگرتنی مۆری گوێ ، چونکە لەکاتی هەڵگرتنی مۆرەکە ئەبێ مۆرەکە بە تەواوی چاپ بوو بێ بۆ ئەوەی هەموو گۆشەکانی دیار بێ وێنە گرتنی‌و چەند لای کردنەوەی . سەرەرای ئەمەش توانیان تا ئێستا چەند مۆرێ هەڵگرن لەسەر دەرگاو تەلەفۆن .

ئەوانەی باسمان کرد هەمووی چەند ڕێگایەکە بۆ گرتنی‌و دوا کەوتنی تاوانبارو ناردنیان بۆ دادگا بەلآم تا ئێستا هیچیان ناگەنە مۆری پەنجە لەبەر ئەوەی هێزێکی یاسایی تایبەتی هەیە بۆ چەسپاندن لە دادگا وە هەموو پیاوانی دادگا لە جیهان‌دان بەو بەلگەیە دادەنێن بۆ سزادانی تاوانبار ، چونکە مۆری پەنجە هێلی زبرو وێنەی تایبەتی خۆی هەیەو وە ڕێگایەکی دەوڵەتی هەیە بۆ پۆلینی هەر چەندە ئەوانەی باسمان کرد نرخی تایبەتی یاسایی خویان هەیە .

بەڵێ کاروانی زانستی بەرەو پێش‌کەوتنەو هیچ هێزێ نیە ڕێگای وەستانی بگرێ ، وە تانووسینی ئەم باسە تاقی‌کردنەوەو لێکۆڵینەوە بەردەوامە بۆ ڕاژەی مروڤایەتی بەتایبەتی وا ئێمە بەرەو چەرخی بیست‌و یەك ئەرۆین‌و تاوان نەك لەسەر زەمین بەڵکوا گەیشتە ناو مانگ‌و گشپۆشەوە (OUTER SPACE) .

«سەرچاوەکان»

١ – ابراهيم غازى – علم البصمات . من منشورات المكتب الدولى العربى للشرطة الجنائية دمشق / سوريا .
٢ – اللواء الدكتور چيرنى ، خبير جيكوسلوفاكى ، محاضرات حول كشف الجريمة بغداد ١٩٨٣
٣ – دلير أحمد اكو . أثر طبعات الاصابع في الاثبات الجناني ، بحث ، بغداد ١٩٨٤
٤ – ملحق جريدة السياسة الكويتية في ١٩٨٦/٢/١
٥ –
INTERNATIONAL CRIMINAL POLICE REVIEW
No – 228. 1969 . PARIS

فەرهەنگۆك

١ – كۆلتورناس	علماء الاثار
٢ – تۆژەرەوە	باحث
٣ – پۆلین	تصنيف
٤ – گردیلە	جزئيات
٥ – تۆێکارکاری	طب التشريح
٦ – چەند لای	مضاهاة
٧ – ئەدگار	مميزات
٨ – بووماوە	وراثة
٩ – هێڵەکانی زبر	الخطوط الحلمية في الكف وباطن القدم
توقاندنی دەوڵەتان	الأرهاب الدولي
١١ – کرکراگە	غضروف
١٢ – بۆشایی ئاسمان	الفضاء الخارجي